

บทที่ 4

บทวิเคราะห์การดำเนินการเมืองของชัย ราชวัตร

ชัย ราชวัตร มีผลงานตีพิมพ์ลงหน้า 3 ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ที่เป็นการ์ตูนการเมือง ในกรอบสี่เหลี่ยม 1 ช่อง เริ่มตั้งแต่วันที่ 21 กรกฎาคม 2518 จนหมดช่วงการศึกษาของผู้วิจัย คือ วันที่ 6 ตุลาคม 2519 ดังนั้น การวิเคราะห์การดำเนินการเมืองของชัย ราชวัตร จึงมีเพียงรัฐบาลชุดที่ 4, 5 และ 6 เท่านั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การดำเนินการเมืองในรัฐบาลชุดที่ 4 ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยเริ่มวิเคราะห์จากวันที่ 21 ก.ค.18 ถึงวันที่ 19 เม.ย.19 รวมระยะเวลา 9 เดือนโดยประมาณ และมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ได้กำหนดไว้ในการศึกษาดังนี้

1. แนวความคิดที่เกี่ยวกับสังคม มีจำนวน 20 ภาพ (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวกหน้า 413) เป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม แยกเป็น

1.1 กติกาของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับกฎ ระเบียบ กฎหมายบ้านเมือง ข้อบังคับทางสังคม และศีลธรรม เป็นสิ่งที่คนในสังคมจะต้องยึดถือ เพื่อความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งการละเมิดสิ่งดังกล่าวข้างต้น จะก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมโดยรวม ในช่วงนี้ ไม่มีแนวความคิดที่เด่นชัดปรากฏในการดำเนินการเมืองของชัย ราชวัตรเลย

1.2 สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางเศรษฐกิจโดยรวมของคนในสังคม เช่น ปัญหาในเรื่อง สินค้ามีราคาแพง ภาวะเงินเฟ้อ การฉวยโอกาสในการกักตุนสินค้า ในช่วงนี้มีจำนวน 5 ภาพ ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับสภาพการณ์โดยรวม เช่น ปัญหาความยากจน ค่าครองชีพสูง การตกงาน ปัญหาการขาดแคลนข้าว (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 3, 14 พ.ย.18/27 ธ.ค.18/12 ม.ค.19/25 ก.พ.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 27 ธ.ค.19 ชื่อภาพ "น้ำข้าวข้ากัต้องหวงไว้กินเองแล้วละต่างเฮีย" เป็นภาพสะท้อนของสภาวะการขาดแคลนข้าว และภาพวันที่ 25 ก.พ.19 ชื่อภาพ "ใครอยากอยู่อย่างไทย?" เป็นภาพสะท้อนของสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจโดยรวมในขณะนั้น (ดูภาคผนวกหน้า 293)

1.3 ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในสังคม ที่พึงมีในการอยู่ร่วมกัน ตลอดจนสวัสดิภาพและสวัสดิการต่าง ๆ ที่พึงได้รับจากการบริการของรัฐ รวมทั้งปัจจัยที่มาจากภายนอกระบบสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของ

สังคมโดยรวม ในช่วงนี้ มีภาพที่สะท้อนผ่านการชุมนุมการเมืองของชัย ราชวัตร จำนวน 13 ภาพ สามารถแยกได้ดังนี้คือ

- ปัจจัยจากภายในระบบสังคม ซึ่งในช่วงนี้มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ได้แก่ การลอบสังหารผู้นำชาวนา ผู้นำนักศึกษาและผู้นำกรรมกร ตามภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะทาง ภาคเหนือ ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ก็ไม่ได้รับการคุ้มครองดูแลจากเจ้าหน้าที่ บ้านเมือง โดยที่ไม่สามารถจับผู้ต้องหาได้เลย เหตุการณ์ลอบสังหารชาวนาเกิดขึ้นบ่อยครั้ง จนทำให้ชาวนาบางส่วนต้องหนีเข้าป่า เพื่อหาความปลอดภัยให้แก่ตนเอง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันที่ 28 ก.ค.18/3,4,11 ส.ค.18/7 ก.ย.18) และเหตุการณ์อื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของคนในสังคม ได้แก่ การเกิดมือปืนรับจ้างแพร่ระบาดทั่วไป โดยเฉพาะที่จังหวัดเพชรบุรี การจี้ปล้น ตลอดจนการไม่ได้รับความคุ้มครองดูแลจากรัฐในด้าน สวัสดิภาพในการทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 2,10,13 ก.พ.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 3 ส.ค.18 ชื่อภาพ "เราอยู่ไหนประชาชนอุ่นใจทั่วกัน" ซึ่งให้เห็นถึงการไม่ได้รับความคุ้มครอง เอาใจใส่ดูแลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีต่อชาวนา และภาพวันที่ 10 ก.พ.19 ชื่อภาพ "ทางสองแพร่งของคนจน" สะท้อนให้เห็นถึงการไม่ได้รับความคุ้มครองดูแล ในด้านสวัสดิภาพจากรัฐ (ดูภาคผนวกหน้า 293,294)

- ปัจจัยจากภายนอกระบบสังคม ได้แก่ การแทรกแซงกิจการภายในจากต่างชาติ คือ สหรัฐอเมริกา ที่มีฐานทัพอยู่ในประเทศไทยและสร้างปัญหาต่าง ๆ ให้สังคมไทย เช่น ความบาดหมางกับเพื่อนบ้าน ความแตกแยกภายในชาติ รวมถึงการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ เช่น การขูดรีดทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้น (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 25 พ.ย.18/13 ธ.ค.18/ 8,17 มี.ค.19/20 ก.พ.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 13 ธ.ค.18 ชื่อภาพ "กิษาแหลมทอง" สะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากต่างชาติ และภาพวันที่ 17 มี.ค.19 ชื่อภาพ "มหาสมุทร?" สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ซึ่งมีต้นเหตุมาจาก สหรัฐอเมริกา (ดูภาคผนวกหน้า 294,295)

แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องสังคมในช่วงนี้ แนวความคิดหลักได้แก่ การขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งประเด็นสำคัญในช่วงนี้คือ การลอบสังหารชาวนาในภาคต่าง ๆ และการแทรกแซงกิจการภายในของสหรัฐอเมริกา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมาอีกมากมาย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อมายังคนในสังคมทั้งสิ้น

2. แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับรัฐ มีภาพการ์ตูน 183 ภาพ (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวกหน้า 413) เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและการดำเนินงานในส่วนของรัฐ แยกเป็น

2.1 ระบบ เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ภายใต้ระบบการเมืองในขณะนั้น แยกเป็น

2.1.1 ระบบราชการ ซึ่งในช่วงนี้ ชัย ราชวัตร ไม่มีภาพเหตุการณ์ที่เด่นชัดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบราชการเลย

2.1.2 ระบบรัฐสภา เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและการดำเนินงานขององค์กรรัฐสภา ในช่วงนี้มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดในเรื่องนี้ จำนวน 3 ภาพ โดยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการลงคะแนนเสียงสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ.2519 ของรัฐบาล ซึ่งมีการใช้เงินในการซื้อเสียง ซึ่งเป็นการสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 9, 10, 11 ต.ค.18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 10 ต.ค.18 ชื่อภาพ "เราต่อสู้ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการใช้เงินในการซื้อคะแนนเสียงทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน (ดูภาคผนวกหน้า 296)

2.1.3 ระบบพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพรรคการเมืองในระบบการเมือง และแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งที่กำลังจะมีในการเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน 2519 ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองมีจำนวน 1 ภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพรรคประชาธิปัตย์ ได้แก่ การเลือกตั้งหัวหน้าและกรรมการบริหารพรรค ซึ่งมีการใช้วิธีสปรก เช่น มีการแจกใบปลิวโจมตีกัน มีการด่าทอกันในที่ประชุม ฯลฯ แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในวันที่ 4 เม.ย.19 เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทั่ว ๆ ไปที่มีต่อการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้น ได้แก่ ในเรื่องของนโยบายพรรค ซึ่งทุก ๆ พรรคฯ จะมโนนโยบายที่ใกล้เคียงกัน การใช้พระสงฆ์เป็นหัวคะแนน การใช้เงินในการหาเสียง ฯลฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 12 พ.ย.18/ 31 ม.ค.19/8, 12, 16 ก.พ.19/5 เม.ย.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 31 ม.ค.19 ชื่อภาพ "เพลงคณะไหนก็ซิ่งทั้งนั้น" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากนโยบายในการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองต่าง ๆ ภาพวันที่ 8 ก.พ.19 ชื่อภาพ "พระสังฆ์ยุคใหม่" เป็นภาพล้อของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และภาพวันที่ 12 ก.พ.19 ชื่อภาพ "เลือกพรรคที่ไม่ดีเหมือนเจอดีทั้งคณะ" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการเลือกตั้งอีกภาพหนึ่ง (ดูภาคผนวกหน้า 296, 297)

2.2 ระบอบ เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับระบอบการเมืองที่ดำรงอยู่ในขณะนี้ว่ามีลักษณะอย่างไร รวมถึงแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของระบอบและปัญหาของความไม่เข้าใจในระบอบการเมืองที่เป็นอยู่อย่างแท้จริง ในช่วงนี้ มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดนี้จำนวน 4 ภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของความวุ่นวายอันสืบเนื่องมาจากแนวความคิดในเรื่องเสรีภาพ ความขัดแย้งของคนกลุ่มต่างๆ ในทางการเมือง การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาที่เป็นประเด็นทางการเมือง โดยแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้น มีพื้นฐานมาจากการตระหนักในเรื่องของเสรีภาพ แต่ไม่มีการเคารพในกติกา จึงก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในระบอบการเมือง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันที่ 5 มี.ค.19/2,3 เม.ย.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 5 มี.ค.19 ชื่อภาพ "รอดยากเสียแล้ว!" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของระบอบการเมืองในขณะนั้น ได้แก่ ความวุ่นวายต่าง ๆ ที่มีการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น (ดูภาคผนวกหน้า 297)

2.3 รัฐบาล เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ความคิดเห็นที่มีต่อนโยบายของรัฐบาล เสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐบาล ซึ่งในช่วงนี้มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลจำนวน 20 ภาพ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

- แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาล ในช่วงนี้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ได้แก่ การเสนอร่าง พ.ร.บ.งบประมาณประจำปีแก่สภา เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลในแง่ของความไว้วางใจ เพราะถ้าสภามีมติไม่ไว้วางใจแล้ว รัฐบาลจำเป็นต้องลาออก ประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ ความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาล ทำให้มีการปรับปรุง ค.ร.ม. โดยมีภาพล้อในเรื่องนี้ได้แก่ รัฐมนตรีที่เข้ามาใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นคนจีน และกรณีส.ส.สหพรรคหรือพรรคร่วมรัฐบาล เสนอให้มีการเปิดประชุมพรรค เพื่อชักพอกรัฐบาล กรณีที่มีการรับสินบนจากโรงงานน้ำตาล เพื่อให้โรงงานน้ำตาลสามารถเปิดดำเนินการต่อไปได้ หลังจากถูกปิด (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 29 ก.ค.18/1,29 ก.ย.18/7 ต.ค.18/30 พ.ย.18/16 ธ.ค.18/11,12 ม.ค.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 29 ก.ค.18 ชื่อภาพ "ให้ผ่านหรือไม่ให้ผ่าน" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการเสนอร่าง พ.ร.บ.งบประมาณประจำปีของรัฐบาล และภาพวันที่ 11 ม.ค.19 เป็นภาพล้อรัฐมนตรีชุดใหม่หลังจากที่มีการปรับ ค.ร.ม. ซึ่งมีคนจีนเป็นส่วนใหญ่ (ดูภาคผนวกหน้า 298)

- แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่ง ชัย ราชวัตร ได้นำมาเป็นประเด็นในการวาดภาพการ์ตูนของเขา ได้แก่ การที่รัฐบาลอนุญาตให้บริษัทเทมโก้ ซึ่งเป็นบริษัทของต่างชาติ เข้ามาขุดแร่ในจังหวัดพังงาอีกครั้ง ซึ่งประเด็นนี้ทำให้

เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลเป็นอย่างมาก (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 11, 12, 14 ธ.ค.18) เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาครอบงำทรัพยากรของประเทศ ตัวอย่างจากภาพวันที่ 11 ธ.ค.18 ชื่อภาพ "เครื่องมือชาติ ให้เขาไป" สะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ต่างชาติได้รับ เมื่อเทียบกับค่าตอบแทนที่ให้แก่ประเทศไทย อีกประเด็นหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ได้แก่ กรณีเหมืองแม่เสียง จังหวัดลำปาง ซึ่งเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างเจ้าของเหมืองกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น เพราะน้ำที่ไหลลงมาจากเหมือง ทำให้พืชไร่ของชาวบ้านได้รับความเสียหาย ซึ่งความขัดแย้งเกิดขึ้นรุนแรงถึงขั้นใช้อาวุธในการต่อสู้กัน รัฐบาลจึงเข้าไปไกล่เกลี่ย ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์เกิดขึ้นเพราะความล่าช้าของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 15, 17 ต.ค.18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 15 ต.ค.18 ชื่อภาพ "นโยบายให้บ้านปลายค้อยคิดแก่" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากความล่าช้าของรัฐบาลต่อปัญหาที่เกิดขึ้น (ดูภาคผนวกหน้า 299)

การดำเนินงานของรัฐบาลในเรื่องอื่น ๆ ที่ ชัย ราชวัตร ได้นำมาเป็นประเด็นในการวาดภาพการ์ตูนของเขาคือ กรณีที่ ส.ส.สหพรรคคัคค้ำการนำระบบซี.พี.มาใช้ เพราะเป็นการให้อำนาจแก่ข้าราชการประจำคือปลัดกระทรวง มีสิทธิในการแต่งตั้งข้าราชการชั้นพิเศษ 10 แทนคณะรัฐมนตรี การเตรียมยกฐานะกรมประชาสัมพันธ์ให้เป็นทบวงโฆษณาการโดยการรวมกับ อสมท. หรือการขึ้นราคาน้ำมัน ซึ่งทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ฯลฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 1 ส.ค.18/17 ก.ย.18/20 ต.ค.18/2, 16 พ.ย.18/18 ธ.ค.18/13 เม.ย.19)

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลในช่วงนี้ มีประเด็นปัญหาที่สะท้อนผ่านการ์ตูนการเมืองของชัย ราชวัตร มากที่สุดได้แก่ แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งในช่วงนี้ รัฐบาลต้องเผชิญกับปัญหาและวิกฤตการณ์หลายอย่าง เช่น การต่อสู้ทางสภาในการเสนอร่าง พ.ร.บ.งบประมาณแผ่นดินประจำปี ความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลจะต้องมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี เป็นต้น และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานนั้น มีภาพที่สะท้อนผ่านการ์ตูนการเมืองมากที่สุดได้แก่ การอนุญาตให้บริษัทต่างชาติเข้ามาขุดแร่ในประเทศไทย ซึ่งในเรื่องนี้ ได้ก่อให้เกิดผลอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น การชุมนุมประท้วงต่อต้านของชาวจังหวัดพังงา การจราจลกรณีย้ายผู้ว่าราชการจังหวัดพังงาเพราะไม่เห็นด้วยกับการดำเนินงานของรัฐบาลสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการดำเนินงานของรัฐบาลทั้งสิ้น

2.4 ผู้นำทางการเมือง เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน การแก้ปัญหาพฤติกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง ซึ่งชัย ราชวัตร ได้เขียนภาพการ์ตูนในส่วนตัวดังกล่าว จำนวน 150 ภาพ (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวกหน้า 413) แยกได้ดังนี้

- แนวความคิดที่มีต่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี มีภาพล่องจำนวน 59 ภาพ โดยเป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญโดยเกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) นโยบายในการแก้ไขปัญหาย่างอย่าง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งประเด็นที่ ชัย ราชวัตร ได้หยิบยกขึ้นมาเขียนเป็นภาพล่องนายกรัฐมนตรีนั้น สามารถแยกให้เห็นอย่างละเอียดได้ดังนี้

1.1 การออกร่าง พ.ร.บ.รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ซึ่งเป็นการให้อำนาจเด็ดขาดแก่รัฐบาลในการใช้มาตรการต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาก็เห็นว่าเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการใช้อำนาจเผด็จการ และอีกประเด็นหนึ่งได้แก่ การออกกฎหมายห้ามมิให้มีการชุมนุม โดยมีข้อแม้ว่า การชุมนุมจะกระทำได้ต่อเมื่อแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบล่วงหน้าเป็นเวลา 72 ชั่วโมง และหลังจากได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการใช้อำนาจที่เป็นเผด็จการในการ โดยมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นตัวแทนของอำนาจเผด็จการ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 6, 11 ก.ย. 18/8 ต.ค. 18/30 มี.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 11 ก.ย. 18 ชื่อภาพ "ตายแล้วลูก! ติดคุกจนแก่ตายเชียวเน่น" เป็นภาพที่ประชดประชันเหตุการณ์ที่สืบเนื่องมาจากการออกร่าง พ.ร.บ.รักษาความปลอดภัยของรัฐบาล ซึ่งเป็นการให้อำนาจตามกฎหมายแก่รัฐบาลอย่างเต็มที่ ภาพวันที่ 30 มี.ค. 19 ชื่อภาพ "ใครว่าคึกฤทธิ์ไม่ให้เสรีภาพ" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการออกกฎหมายห้ามชุมนุม ภาพดังกล่าวจึงสื่อออกมาในลักษณะของการประชดประชัน เช่นเดียวกัน (ดูภาคผนวกหน้า 300)

1.2 การประกาศขึ้นราคาข้าวสาร น้ำตาล เมื่อต้นปี 2519 ซึ่งเป็นการส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ เพราะจะทำให้ราคาสินค้าชนิดอื่น ๆ ขึ้นตามไปด้วย จึงก่อให้เกิดการชุมนุมประท้วงจากกลุ่มสหภาพแรงงานต่าง ๆ จนรัฐบาลต้องประกาศเลื่อนการขึ้นราคาข้าวสารต่อไปอีก 15 วัน ซึ่งก็ไม่เกิดผลดีขึ้นมา (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 26, 28, 29, 30 ธ.ค. 18/3, 4 มี.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 31 ธ.ค. 18 ชื่อภาพ "ไม่ต้องตกใจ ๆ ควบคุมได้" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการประกาศขึ้นราคาข้าวสาร ซึ่งทำให้สินค้าชนิดอื่น ๆ ถือโอกาสขึ้นราคาตามไปด้วย และภาพวันที่ 3 มี.ค. 19 เป็นภาพล้อกรณที่รัฐบาลประกาศเลื่อนการขึ้นราคาข้าวสารต่อไปอีก 15 วัน (ดูภาคผนวกหน้า 301)

2) การเผชิญกับวิกฤตการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งในช่วงนี้มีวิกฤตการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้น ได้แก่

2.1 วิกฤตการณ์ซึ่งเกิดขึ้นที่จังหวัดปัตตานี สืบเนื่องมาจากมีการกล่าวหาว่าทหารนาวิกโยธิน นำราษฎรไปฆ่าถึง 5 คน จึงก่อให้เกิดการชุมนุมเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่จับผู้ต้องหา มาดำเนินคดี มีการชุมนุมเรียกร้องที่ศาลากลางจังหวัด ปรากฏว่ามีผู้ขวางปาระเบิดใส่ผู้ชุมนุมประท้วงเหล่านี้ ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตหลายคน เหตุการณ์ดังกล่าวจึงบานปลายยิ่งขึ้น มีแนวร่วมต่าง ๆ ให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ชุมนุมเรียกร้อง และมีประชาชนจากจังหวัดใกล้เคียง เข้าร่วมการชุมนุมเพิ่มมากขึ้น และเรียกร้องให้มีการถอนทหารออกจาก 3 จังหวัดให้หมด ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งขอเรียกร้องดังกล่าว รัฐบาลไม่สามารถทำตามได้ จึงมีการเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลงมาเจรจา ซึ่งนายกรัฐมนตรีได้ส่ง นายใหญ่ ศวิตชาติ บินลงไปเจรจา แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้ โดยผู้ชุมนุมประท้วง ยืนยันว่าจะเจรจากับกับนายกรัฐมนตรีแต่เพียงผู้เดียว แต่นายกฯอ้างว่าไม่สามารถลงไปได้เพราะมติของ ค.ร.ม.บอกว่าไม่ควรลงไป (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 21, 23, 25 ธ.ค. 18/8, 29 ม.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 23 ธ.ค. 18 เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการที่นายกรัฐมนตรีไม่ยอมไปปัตตานี และภาพวันที่ 29 ม.ค. 19 เป็นภาพล้อกรณีสื่อที่เหตุการณ์สงบแล้ว นายกรัฐมนตรีจึงเดินทางไปปัตตานี (ดูภาพผนวกหน้า 302)

2.2 การเผชิญวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งได้แก่ ความขัดแย้งระหว่าง พลตรีประมา อติเรกสาร กับนายทวิช กลิ่นประทุม ซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาล และเป็นหน้าที่ของหัวหน้ารัฐบาลคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จะต้องทำหน้าที่ในการเจรจาไกล่เกลี่ยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพของรัฐบาล (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 2, 4, 5 ต.ค. 18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 2 ต.ค. 18 ชื่อภาพ "มวยคู่นี้กรรมการแพ้" เป็นภาพล้อนายกรัฐมนตรีต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว (ดูภาพผนวกหน้า 303)

3) แนวความคิดที่สืบเนื่องมาจากการยุบสภาของนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2519 จึงจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 4 เมษายน 2519 เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับนายกรัฐมนตรี ในประเด็นของการยุบสภา และผลที่ตามมาหลังจากการยุบสภา คือ การเตรียมการเลือกตั้ง ในเรื่องนี้ ชัย ราชวัตร ได้หยิบยกมาเป็นประเด็นในการเขียนการ์ตูนการเมืองของเขา โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิธีการต่าง ๆ ในการเลือกตั้ง เช่น การใส่ร้ายป้ายสี การใช้เงินในการเลือกตั้ง การประกาศว่าจะเตรียมการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม การแสดงให้เห็นถึงความมั่นใจว่าจะกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ตลอดจนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายในการเลือกตั้ง ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ เป็นประเด็นในการเขียนภาพล้อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ทั้งสิ้น (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 26, 27 ม.ค. 19/2, 4, 9, 15, 22 ก.พ. 19/4, 9, มี.ค. 19/ 12, 17 เม.ย. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 14 ม.ค. 19 ชื่อภาพ "เห็นมีมือกับตันหรือยัง"

เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการยุบสภาของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชในวันที่ 13 ม.ค. 19
 ภาพวันที่ 20 ม.ค. 19 ชื่อภาพ "ฮา! ฮา! ฮา! หมอคิดว่าผมจะได้เป็นนายก" เป็นภาพล้อที่แสดง
 ให้เห็นถึงความมั่นใจว่าจะได้กลับมาเป็นนายกฯ อีกครั้งหนึ่ง ภาพวันที่ 27 ม.ค. 19 ชื่อภาพ
 "สิ่งทองตอนเรียกเนื้อเรียกปลา" เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้เงินในการดึงให้สส. เข้ามาอยู่
 ในพรรคตน ภาพวันที่ 15 ก.พ. 19 เป็นภาพล้อที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง โดยนำเหตุการณ์
 ที่มีข่าวว่า หน่วยก่อวินาศกรรมแซปเปอร์เข้ามาในกรุงเทพฯ มาเป็นประเด็นในการวาดภาพล้อ
 ภาพวันที่ 4 มี.ค. 19 ชื่อภาพ "ชนะลอยลำ" สืบเนื่องมาจากมีการชกกันในการหาเสียงเลือกตั้ง
 ภาพวันที่ 9 มี.ค. 19 ชื่อภาพ "อย่าลืมหาวัด" เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายของพรรคกิจสังคม
 ภาพวันที่ 12 เม.ย. 19 เป็นภาพล้อหลังจากการพ่ายแพ้ในการเลือกตั้ง และภาพสุดท้ายเป็นภาพ
 จากวันที่ 17 เม.ย. 19 ชื่อภาพ "ยังกะถังขยะ" เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่
 ที่มีในครั้งสุดท้ายของนายกรัฐมนตรี แนวความคิดที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งดังกล่าว เป็นแนวความคิด
 ที่ชัย ราชวัตร นำมาวาดเป็นภาพการ์ตูนอย่างต่อเนื่องในช่วงนี้ (ดูภาคผนวกหน้า 303, 304, 305, 306)

4) แนวความคิดปลีกย่อยอื่น ๆ ได้แก่ การประกาศว่าจะร่วมกับนักศึกษาต่อต้านเผด็จการ
 การประกันราคาข้าวซึ่งใช้ไม่ได้ผล เพราะพ่อค้าข้าวไม่ให้ความร่วมมือ การประกาศว่าจะจัดการ
 กับผู้ละเมิดกฎหมายอย่างเด็ดขาด ฯลฯ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนผ่านทางการ์ตูนการเมือง
 ของ ชัย ราชวัตร ซึ่งลักษณะของภาพล้อส่วนใหญ่ เป็นการสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพที่เป็นเผด็จการ
 ของนายกรัฐมนตรีทั้งสิ้น (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 28 ส.ค. 18/17 ธ.ค. 18/7 ก.พ. 19/
 6 มี.ค. 19)

- แนวความคิดที่มีต่อ พลตรีประมาธ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงกลาโหม มีภาพล้อ 23 ภาพ ลักษณะของภาพล้อโดยส่วนใหญ่ เป็นการแสดงถึง บุคลิกภาพ
 ทางการเมืองในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เช่น ความก้าวร้าว การข่มขู่ ความต้องการที่จะมีอำนาจ
 ทางการเมือง การยุยงให้เกิดความแตกแยก ดิ้นตุมตอบางเรื่อง ซึ่งบุคลิกภาพดังกล่าวได้ถ่ายทอด
 ให้เห็นในการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร ในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

1) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความแตกแยกภายในคณะรัฐบาล เช่น การขัดแย้งกับ
 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช การขัดแย้งกับนายทวิช กลิ่นประทุม ซึ่งพลตรีประมาธ ให้สัมภาษณ์ว่า
 มีบุคลิกภาพนอกที่คอยยุยงให้รัฐบาลแตกแยก ซึ่งปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลแตกแยกได้แก่ ผลประโยชน์
 ทางการเมือง ซึ่งก็คือ ตำแหน่งรัฐมนตรีนั่นเอง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 25 ก.ค. 18/
 31 ส.ค. 18/22, 30 ก.ย. 18/1 ต.ค. 18) ซึ่งลักษณะของภาพการ์ตูนที่ล้อออกมาจะสะท้อน
 ให้เห็นถึงบุคลิกภาพดังกล่าว ตัวอย่างจากภาพวันที่ 22 ก.ย. 18 ชื่อภาพ "ใครแหง?"

เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐบาล และภาพวันที่ 30 ก.ย. 18 ชื่อภาพ "อย่าเลือก" สืบเนื่องมาจากการขัดแย้งกับนายทวิช กลิ่นประทุม กรณีที่ นายทวิช กลิ่นประทุม กล่าวหาว่า พลตรีประมาธ พยายามดึงทหารเพื่อให้มาเป็นฐานในการปฏิวัติ ซึ่งภาพดังกล่าวจะมี บุคลิกภาพของความก้าวร้าวปนอยู่ ภาพวันที่ 3 มี.ค. 19 ชื่อภาพ "เข้มแข็ง! อุดทน! หนักแน่น!" สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพในด้านของการยุหแย้ง ก่อให้เกิดความแตกแยก (ดูภาคผนวกหน้า 307, 308)

2) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต้องการที่จะมีอำนาจด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งในช่วงนี้มี เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ได้แก่ การพบแผน ซี 18 ซึ่งเป็นแผนหนุหลังการปฏิวัติของพลตรีประมาธ ซึ่งถูกปฏิเสธว่า ไม่มีความจำเป็นต้องทำเช่นนั้น เพราะเป็นรัฐบาลอยู่แล้ว และในช่วงหลังจาก เลิกตั้งในวันที่ 4 เม.ย. 19 พลตรีประมาธก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาล อีกครั้ง ถึงแม้ว่าจะมีนโยบายที่แตกต่างไปจากพรรคประชาธิปัตย์ก็ตาม (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันที่ 27, 30 ส.ค. 18/10, 11 เม.ย. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 30 ส.ค. 18 ชื่อภาพ "ประโยชน์ของการปฏิวัติถ้าไม่รู้เอียงหумаซิ!" สืบเนื่องจากการปฏิเสธว่า หนุหลังการปฏิวัติ และภาพวันที่ 11 เม.ย. 19 เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่จะเข้ามาร่วมรัฐบาลกับ พรรคประชาธิปัตย์อีกครั้ง (ดูภาคผนวกหน้า 308, 308)

2) แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอื่น ๆ ซึ่งเป็นภาพล้อโดยทั่ว ๆ ไป ที่ชี้ให้เห็นถึง บุคลิกภาพบางอย่างของ พลตรีประมาธ อติเรกสาร เช่นภาพวันที่ 9 ส.ค. 18 ชื่อภาพ "ยังไม่ได้หนีไปไหนนี่" สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพที่เป็นเผด็จการ ภาพวันที่ 23 ต.ค. 18 ชื่อภาพ "ผูกมิตรแบบไทย ๆ" สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพที่เกี่ยวกับการข่มขู่ การใช้อำนาจ ภาพวันที่ 1 พ.ย. 18 ชื่อภาพ "ย้ายเมืองหลวงกันเถอะ" สะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ได้จากการย้ายเมืองหลวง ภาพวันที่ 19 ก.พ. 19 ชื่อภาพ "รู้หรือยัง แชนเปอร์จจะก่อวินาศกรรม" สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพของการยุหแย้ง ภาพวันที่ 18 เม.ย. 19 เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจาก การใช้อำนาจในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในการโยกย้ายนายทหารอย่างผิดขั้นตอน ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยกภายในองค์กรทหารและทำให้ทหารบางส่วนไม่พอใจจึงยื่นใบลาออก ฯลฯ ภาพต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่สะท้อนภาพเหตุการณ์ทางการเมือง โดยนำมาโยงกับบุคลิกภาพของ พลตรีประมาธ อติเรกสาร ทั้งสิ้น (ดูภาคผนวกหน้า 309, 310, 311)

- แนวความคิดที่มีต่อ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย มีจำนวน 9 ภาพ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น การสอบสวนกรณีเหมืองแม่เลี้ยง จังหวัดลำปาง ที่ปล่อยน้ำจากเหมือง ซึ่งทำให้พืชไร่ของราษฎรได้รับความเสียหาย การใช้อำนาจ ในการย้ายผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ดร.ธวัช มกรพงษ์ ให้ไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูนเพราะว่า

มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับรัฐบาล การขัดแย้งกับนักศึกษาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การกล่าวหาว่า นักศึกษารับจ้างต่างชาติก่อความวุ่นวาย การกล่าวหาว่านักศึกษาไปเชิญตัว ดร. บัวย ให้มาเป็น นายกรัฐมนตรี ฯลฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 23 ก.ค. 18/9 ส.ค. 18/19 ต.ค. 18/ 20 ธ.ค. 18/25, 28 ม.ค. 19/2, 9 ก.พ. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 19 ต.ค. 18 ชื่อภาพ "เดินต่อไปอีกสักนิดเถอะน่า" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เดินทางไปดูเหตุการณ์ที่เหมืองแม่เลี้ยง จังหวัดลำปาง ภาพวันที่ 25 ม.ค. 19 เป็นภาพที่สืบเนื่อง มาจากการย้ายผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ดร. รัช มกรพงษ์ ให้กลับเข้ามาทำงานในกระทรวง และภาพวันที่ 20 ธ.ค. 18 เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการขัดแย้งกับนักศึกษา (ดูภาคผนวกหน้า 312, 313)

- แนวความคิดที่มีต่อ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ มีจำนวน 6 ภาพ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ เช่น การริเริ่มนโยบายการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นฐานมนุษยธรรม ในขณะที่ประเทศชาติ กำลังมีความวุ่นวาย มีการทำร้ายชาวญวนที่จังหวัดหนองคาย การดำเนินนโยบายในด้านอื่น ๆ เช่น การผูกมิตรกับประเทศลาว การซื้ออาวุธจากอเมริกา ฯลฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 15 ก.ย. 18/23 ต.ค. 18/28, 29 พ.ย. 18/26 ก.พ. 19/14 เม.ย. 19) ตัวอย่างจากภาพ วันที่ 28 พ.ย. 18 ชื่อภาพ "นี่หรือมนุษยธรรมคุณชาติชาย?" สืบเนื่องมาจากการที่กระทรวง การต่างประเทศมีนโยบายที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นฐานมนุษยธรรม ในขณะที่มีการทำร้าย ชาวญวนเป็นประจำ ภาพวันที่ 15 ก.ย. 18 ชื่อภาพ "รุกเจียบ" สืบเนื่องมาจากนโยบายในการ เปลี่ยนแปลงฐานทัพอเมริกาให้เป็นฐานมนุษยธรรมและจะซื้ออาวุธจากประเทศญี่ปุ่น ภาพวันที่ 14 เม.ย. 19 ชื่อภาพ "เขานักการทูตพูด" "ชาว" หมายถึงคำ เป็นภาพล้อ พลตรีชาติชาย ในฐานะ ที่เป็นนักการทูตอีกภาพหนึ่ง (ดูภาคผนวกหน้า 313, 314)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีจำนวน 6 ภาพ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรณีผู้นำชาวนาถูกลอบสังหาร ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงมหาดไทยในการให้ความคุ้มครอง ดูแลความสงบภายในประเทศ การให้สัมภาษณ์ ต่าง ๆ ที่มักจะตอบว่าไม่รู้ การรักษาเก้าอี้รัฐมนตรี การประท้วงที่พังงากรณีลี้ภัยผู้ว่าฯ ไปจังหวัดลำพูน ฯลฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 12, 25 ส.ค. 18/3, 6, 25, 27 ก.ย. 18) ตัวอย่าง จากภาพวันที่ 12 ส.ค. 18 ชื่อภาพ "ไร้... นำสงสารชาวนา" สืบเนื่องมาจากมีการลอบฆ่า ผู้นำชาวนา ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความจริงใจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ต่อเรื่องนี้ ภาพวันที่ 25 ส.ค. 18 ชื่อภาพ "งานหลักของบุญเท่ง" เป็นภาพล้อในเรื่องของการให้สัมภาษณ์ ซึ่งมักจะตอบว่าไม่รู้ ไม่ทราบ ภาพวันที่ 3 ก.ย. 18 เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็น ถึงการรักษาเก้าอี้รัฐมนตรีอย่างเหนียวแน่น (ดูภาคผนวกหน้า 315, 316)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มี 2 ภาพ เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งกับพลตรีประมาณทั้งสิ้น ตัวอย่างจากภาพวันที่ 30 ก.ย.18 ชื่อภาพ "อย่าเลือก" และภาพวันที่ 1 ต.ค.18 ชื่อภาพ "เนื้อหาดีอีกละซี?" (ดูภาคผนวกหน้า 316)

- แนวความคิดที่มีต่อ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์และหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน มีจำนวน 7 ภาพ โดยมีประเด็นหลักในการเขียนภาพล้อเมื่อหลังการเลือกตั้งวันที่ 4 เม.ย.19 เพราะเป็นแกนหลักในการจัดตั้งรัฐบาลอีกครั้ง เนื้อหาของภาพล้อจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ทั้งหมด (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 6,7,8,10,11,13,16 เม.ย.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 6 เม.ย.19 ชื่อภาพ "เสียงพวงมาลัยให้ใครดีละ?" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการเป็นแกนหลักในการจัดตั้งรัฐบาล ภาพวันที่ 8 เม.ย.19 ชื่อภาพ "น้องเสียใจด้วยเช่นกัน" เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาที่ผู้นำทางการเมืองจะต้องเผชิญในช่วงนี้ ภาพวันที่ 13 เม.ย.19 ชื่อภาพ "คราวนี้ได้ฟังทั้งคณะ" เป็นภาพล้อกรณีที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมได้สำเร็จ และภาพวันที่ 16 เม.ย.19 ชื่อภาพ "ลองของ" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการดึงพรรคชาติไทยให้เข้าร่วมรัฐบาล หลังจากที่มีการต่อรองตำแหน่งสำคัญทางการเมือง (ดูภาคผนวกหน้า 317,318)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายธรรมบุญ เทียนเงิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มี 6 ภาพ เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารงานในฐานะผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เช่น ในเรื่องของการรักษาความสะอาด และวิกฤตการณ์ที่สำคัญที่สุดได้แก่การเกิดน้ำท่วมกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่จะต้องแก้ไขปัญหานี้ ซึ่งเป็นการทำงานในส่วนที่ถูกวิพากษ์ วิจารณ์มากที่สุด (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 13,24 ส.ค.18/25 ต.ค.18/4,6,23 พ.ย.18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 24 ส.ค.18 ชื่อภาพ "เลือกประชาธิปัตย์ทำไมหือ!" เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวกับความสะอาดของก.ท.ม. ภาพวันที่ 6 พ.ย.18 ชื่อภาพ "ไม่มีความรู้สึก" เป็นภาพล้อในเรื่องการแก้ปัญหาหน้าท่วมไม่ได้ผล (ดูภาคผนวกหน้า 319)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายสมิคร สุนทรเวช สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ มีจำนวน 3 ภาพ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการโจมตีหนังสือพิมพ์โดยกล่าววาลงข่าวทำให้บ้านเมืองฉิบหาย และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบุคคลิกภาพส่วนตัว ได้แก่ การพูดมาก ชอบให้สัมภาษณ์ พูดจากร้าว (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 16 ส.ค.18/5 ม.ค.19/11 ก.พ.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 16 ส.ค.18 ชื่อภาพ "มาตรการเด็ดขาดก่อนที่ประชาธิปัตย์จะฟัง" เป็นภาพล้อที่เกี่ยวข้องกับการพูดโจมตีหนังสือพิมพ์ ภาพวันที่ 11 ก.พ.19 ชื่อภาพ

"โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนนี้" เป็นภาพล้อที่สืบเนื่องมาจากการดำเนินสื่อพิมพ์เช่นเดียวกัน (ดูภาคผนวกหน้า 320)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มีจำนวน 4 ภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 22 ธ.ค.18/22, 26 ม.ค.19/20 ก.พ.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 22 ธ.ค.18 ชื่อภาพ "ภาพเขียนราคาแพง" สืบเนื่องมาจากการเดินทางไปปราศรัยที่ ธนาคารโลก และภาพวันที่ 20 ก.พ.19 ชื่อภาพ "คนละสหภาพกรรมัง?" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากนโยบายในการประกันราคาข้าว แต่ล้มเหลว (ดูภาคผนวกหน้า 321)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายทองหยด จิตตวิระ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ มีภาพล้อ 2 ภาพ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องให้ประชาชนช่วยกันประหยัดเหมือนรัฐบาล และการขึ้นราคาน้ำตาล โดยกล่าวว่าจะไม่ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 29 ต.ค.18/18 พ.ย.18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 18 พ.ย.18 ชื่อภาพ "มันไม่ทำอะไรหรอก เชื้อเหอะ" สืบเนื่องมาจากการประกาศขึ้นราคาน้ำตาลของรัฐบาล ซึ่งทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน (ดูภาคผนวกหน้า 321)

ในช่วงนี้ ผู้นำทางการเมืองที่มีภาพล้อมากที่สุดได้แก่ นายกรัฐมนตรี คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องในช่วงนี้มีหลายประเด็น ได้แก่ การออกร่าง พ.ร.บ.รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจเหมือนกับที่เผด็จการเคยใช้ และภาพการ์ตูนที่ล้อจะมีลักษณะที่ว่า นายกรัฐมนตรี เป็นตัวแทนของอำนาจเผด็จการ (สังเกตได้จากการแต่งตัวเลียนแบบ ฮิตเลอร์) ประเด็นต่อมาได้แก่ การประกาศขึ้นราคา ข้าวสาร น้ำตาล น้ำมัน เมื่อต้นปี 2519 ส่งผลผลกระทบ ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน เพราะจะทำให้ราคาสินค้าชนิดอื่น ๆ ชยับตัวขึ้นราคาตาม จึงมีการต่อต้านและชุมนุมประท้วง ซึ่งทำให้รัฐบาลประกาศเลื่อนการขึ้นราคาต่อไปอีก 15 วัน ซึ่งก็ไม่ทำให้สถานการณ์ดีขึ้น และภาพที่ล้อ จะมีลักษณะของการเอาตัวรอดของนายกรัฐมนตรี ประเด็นต่อมาได้แก่ การเกิดวิกฤตการณ์ที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีการเรียกร้องให้รัฐบาลถอนทหารออกจาก 3 จังหวัดภาคใต้ และมีการเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีเดินทางไปเจรจ แต่ที่ถูกปฏิเสธ ประเด็นนี้ ลักษณะของภาพการ์ตูนที่ล้อ แสดงให้เห็นถึงความไม่กล้าที่จะเผชิญกับวิกฤตการณ์ดังกล่าว

ผู้นำทางการเมืองที่มีภาพล้อรองลงมาได้แก่ พลตรีประมาธ อติเรกสาร ลักษณะของภาพล้อ เป็นการแสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพบางอย่าง เช่น การข่มขู่ ความก้าวร้าว การใช้อำนาจ

การยุบเหย์ให้เกิดความแตกแยกภายในรัฐบาลและภายในกองทัพ ความต้องการที่จะมีอำนาจ
ทางการเมืองตลอดไป ลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว ลือออกมาในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้แก่
ความแตกแยกภายในรัฐบาล การโยกย้ายนายทหารอย่างไม่ถูกขั้นตอน ฯลฯ ซึ่งประเด็น
ที่เกี่ยวข้อง จะมีลักษณะของบุคลิกภาพดังกล่าวลือออกมาเสมอ

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. แนวความคิดว่าด้วยสัมพันธภาพระหว่างรัฐกับสังคม เป็นแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ระหว่างสองสิ่งดังกล่าว ซึ่งในช่วงนี้ มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนในเรื่องดังกล่าว 38 ภาพ (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวกหน้า 413) แยกเป็น

3.1 สัมพันธภาพในด้านการมีส่วนร่วม ในช่วงนี้ ไม่มีภาพการ์ตูนที่สื่อแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้เลย

3.2 สัมพันธภาพในด้านการใช้อำนาจ มีภาพการ์ตูนซึ่งสะท้อนแนวความคิดในเรื่องนี้จำนวน 25 ภาพ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในการบีบบังคับให้อีกฝ่ายกระทำในสิ่งที่ตนต้องการ และการใช้อำนาจที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมีประเด็นหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจดังนี้

- การใช้อำนาจของรัฐกระทำต่อสังคม ซึ่งในช่วงนี้ มีประเด็นหรือเหตุการณ์ดังกล่าว ได้แก่ การนำร่าง พ.ร.บ. ความมั่นคงแห่งชาติมาบังคับใช้ ซึ่งเป็นร่างกฎหมายที่นำมาจากของเดิมคือ พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ โดยร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวให้อำนาจแก่ตำรวจทหารและพลเรือน มีอำนาจปฏิบัติการพร้อมกันในการรักษาความสงบ ร่างดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่จับผู้ต้องหาได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจเป็นการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 4, 5, 8, 9, 10, 12, 13 ก.ย. 18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 4 ก.ย. 18 ชื่อภาพ "คราวนี้ร้องได้ร้องไป" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการที่คณะรัฐมนตรีรับรองร่าง พ.ร.บ. ความมั่นคงแห่งชาติ ภาพวันที่ 8 ก.ย. 18 ชื่อภาพ "เข้าข่ายข่มขู่ให้เจ้าหน้าที่ละเลยหน้าที่ จับมัน ๆ" เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ ภาพวันที่ 10 ก.ย. 18 ชื่อภาพ "ป-ร-า-บ จัน ยังจ้าน.." สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจในการร่างกฎหมายนี้ว่า แท้ที่จริงมาจากหน่วยงานใด การใช้อำนาจของรัฐกระทำต่อสังคมในประการอื่น ได้แก่ การขึ้นราคาน้ำมัน ซึ่งผู้ที่ไม่เดือดร้อนก็คือ ผู้ที่ขับรถของทางราชการ การใช้ ม. 17 ในการปราบปรามสิ่งพิมพ์ลามก ซึ่งทำให้สิ่งพิมพ์ชนิดอื่น ๆ ได้รับผลกระทบไปด้วย การออกกฎหมายควบคุมการชุมนุมประท้วง การยึดเย็บคอข้อหาที่รุนแรงต่อชาวปัตตานีที่กำลังชุมนุมประท้วง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 19 ก.ย. 18/16 ต.ค. 18/7, 24 พ.ย. 18/4, 6, 9, 19 ธ.ค. 18/21 ก.พ. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 16 ต.ค. 18 ชื่อภาพ "คุณไม่เดือดร้อนเลยใช่ไหม?" เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้รถของทางราชการซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม ภาพวันที่ 24 พ.ย. 18 ชื่อภาพ "กระสุนนัดเดียว" สะท้อนให้เห็นถึงการ ใช้ ม. 17 ในการแก้ไขปัญหาล้างพิมพ์ลามก และผลกระทบต่อสิ่งพิมพ์ชนิดอื่น ภาพวันที่ 4 ธ.ค. 18 ชื่อภาพ "เสรีจมัน" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการใช้อำนาจในการสั่งห้ามชุมนุม ภาพวันที่ 9 ธ.ค. 18 ชื่อภาพ "ยังอยู่แต่อนุเสารีย์"

เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจของรัฐ เพื่อประโยชน์ของตนแต่เพียงฝ่ายเดียว การใช้อำนาจของรัฐกระทำต่อสังคมอีกประการหนึ่งคือ การสั่งจับผู้นำนักศึกษา ผู้นำชาวนา ในจังหวัดทางภาคเหนือ โดยตั้งข้อหาไว้อย่างครอบคลุมหมด ในขณะที่ไม่สามารถจับตัวการในการลอบสังหารบุคคลเหล่านี้ได้ มีการอ้างว่า บุคคลเหล่านี้กระทำผิดจริง และถ้าไม่มีความผิด ศาลก็จะปล่อยตัวเอง ซึ่งเป็นการใช้อำนาจของรัฐอย่างไม่เป็นธรรมและไม่ยุติธรรม ซึ่งมีลักษณะของการรังแกผู้ที่ไม่มิต่าง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 5, 8, 10 ส.ค. 18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 5 ส.ค. 18 ชื่อภาพ "ยุครัฐตำรวจ?" สืบเนื่องมาจากการใช้อำนาจในการจับกุมชาวนา นักศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม และภาพวันที่ 8 ส.ค. 18 เป็นการชี้ให้เห็นถึงการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมในเรื่องเดียวกัน (ดูภาคผนวกหน้า 322, 323, 324, 325, 326)

- การใช้อำนาจของสังคมกระทำต่อรัฐ ซึ่งในช่วงนี้มีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้แก่กรณีนายเหมือง จังหวัดลำพูน ลูกขึ้นมาต่อต้านผู้ว่าราชการคนใหม่ คือ ดร.รวิษ มกรพงษ์ ซึ่งเพิ่งย้ายมาจาก พังงา การขู่ว่าจะปิดโรงงานจากบริษัทน้ำมันเพื่อขอขึ้นราคา การขู่จากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกรณีที่จะมีการเลือกตั้งใหม่ กรณีกลุ่มกระทิงแดงประกาศห้ามมิให้รัฐบาลขับไล่ฐานทัพอเมริกา มิฉะนั้นจะก่อความรุนแรง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 18 ก.ย. 18/8, 13 พ.ย. 18/12, 13, 14 มี.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 13 พ.ย. 18 ชื่อภาพ "รายการขู่" สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจของสังคมในการต่อรองกับรัฐ ภาพวันที่ 12 มี.ค. 19 ชื่อภาพ "ท่านครับ?" เป็นภาพล้อเกี่ยวกับการใช้อำนาจของกลุ่มกระทิงแดง ภาพวันที่ 13 มี.ค. 19 ชื่อภาพ "ต้องการคงที่ปรึกษาไว้กี่คนล่ะ?" เป็นภาพล้อเลียนการใช้อำนาจของกลุ่มกระทิงแดงในการสั่งการต่าง ๆ และภาพวันที่ 14 มี.ค. 19 สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจในเรื่องเดียวกัน (ดูภาคผนวกหน้า 326, 327, 328)

แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจในช่วงนี้ แนวความคิดหลักได้แก่ การใช้อำนาจของรัฐกระทำต่อสังคม โดยมีการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงแห่งชาติที่เรียกกันว่า "กฎหมายอภิมหาโหด" ในการจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ โดยการให้อำนาจแก่รัฐบาลและเจ้าหน้าที่อย่างกว้างขวางและเด็ดขาด การกระทำเช่นนี้ เปรียบเสมือนการใช้อำนาจของรัฐในการก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจดังกล่าว

3.3 สัมพันธภาพในด้านการประสานประโยชน์ เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือซึ่งกันและกันในการก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งในช่วงนี้ไม่มีแนวความคิดดังกล่าวสะท้อนผ่านทางการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตรเลย

3.4 สัมพันธภาพในด้านความขัดแย้ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม เป็นความขัดแย้งที่มีต้นนโยบาย พฤติกรรม และอื่น ๆ ในช่วงนี้มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดดังกล่าว จำนวน 13 ภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ความขัดแย้งอันเกิดจากการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล ซึ่งในช่วงนี้มีการดำเนินงานที่สำคัญได้แก่ การจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งมีการเทงบประมาณไปให้ทหารมากที่สุด และให้งบแก่กระทรวงศึกษาเพียงเล็กน้อย เหมือนกับว่าให้อย่างเสียไม่ได้ และนโยบายอีกประการหนึ่งคือ การอนุญาตให้บริษัทเทมโก้กลับเข้ามาชุดแร่ในจังหวัดพังงาอีกครั้ง หลังจากที่เคยมีการต่อต้านและเกิดการนองเลือดขึ้นครั้งหนึ่งแล้ว (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 30, 31 ก.ค. 18 / 31 ต.ค. 18) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 30 ก.ค. 18 ชื่อภาพ "อย่างเสียไม่ได้" เป็นภาพที่แสดงถึงความขัดแย้งที่มีต้นนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการจัดสรรงบประมาณ ภาพวันที่ 31 ต.ค. 18 ชื่อภาพ "จะมารั่วอีกกี่ชีวิต?" เป็นความขัดแย้งที่สืบเนื่องมาจากนโยบายในการอนุญาตให้บริษัทเทมโก้เข้ามาชุดแร่ที่จังหวัดพังงาอีกครั้ง (ดูภาคผนวกหน้า 328, 329)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. แนวความคิดที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทั่วไป เป็นแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสนอข่าวในเรื่องทั่ว ๆ ไป เป็นการเสนอและการล้อเลียนข่าว โดยที่ชัย ราชวัตร นำมาสื่อเป็นภาพการ์ตูน ตัวอย่างจากภาพวันที่ 19 พ.ย. 18 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบริษัทน้ำมันซัมมิต ขอขึ้นราคาน้ำมัน ภาพวันที่ 5 ก.พ. 19 ชื่อภาพ "อัครยาภัยของ" เพื่อนคู่คิด มิตรคู่บ้าน" สืบเนื่องมาจากกรณีพนักงานธนาคารกรุงเทพ ประท้วง และตัวอย่างจากภาพวันที่ 21 พ.ย. 18 ชื่อภาพ "สัปดาห์แห่งการทำคามสะอาด" เป็นการเสนอข่าวทั่ว ๆ ไป แต่เขานำมาเขียนล้อเลียนกองทัพ (ดูภาคผนวกหน้า 330)

แนวความคิดหลักที่ ชัย ราชวัตร นำมาเป็นการเขียนภาพการ์ตูนการเมืองในรัฐบาลชุดที่ 4 ซึ่งมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้แก่ แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง โดยผู้ที่มีภาพล้อมากที่สุดคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อำนาจในฐานะหัวหน้ารัฐบาล ในการผลักดันกฎหมายต่างให้มีผลในการบังคับใช้ เช่น ร่าง พ.ร.บ.ความปลอดภัยแห่งชาติ ก.ม.ห้ามชุมนุม ซึ่งกฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ใช้อำนาจในการก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้ ซึ่งลักษณะของภาพล้อในส่วนนี้ จะมีม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นตัวแทนของอำนาจเผด็จการ (สังเกตได้จากการแต่งชุดนาซี มีหนวด มีเครื่องหมายสวัสติกะที่แขนเสื้อ เหมือน Hitler) ในการใช้กฎหมายเหล่านี้ เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ประเด็นต่อมาได้แก่ การประกาศขึ้นราคาข้าวสาร และน้ำตาล ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดการต่อต้านอย่างมาก เพราะการประกาศเช่นนี้ มีผลทำให้ราคาสินค้าชนิดอื่น ๆ ถีบตัวสูงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ประเด็นเหล่านี้ ชัย ราชวัตร ได้หยิบยกขึ้นมาเขียนภาพล้อนายกรัฐมนตรีมากที่สุด

แนวความคิดรองที่ถูกถ่ายทอดในการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร ได้แก่ แนวความคิดว่าด้วยสัมพันธภาพระหว่างรัฐกับสังคมในด้านการใช้อำนาจ คือ การนำร่าง พ.ร.บ.รักษาความปลอดภัยแห่งชาติมาบังคับใช้ ซึ่งเป็นการให้อำนาจแก่รัฐอย่างกว้างขวางในการดำเนินการในส่วนที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประเทศ อำนาจดังกล่าว ทำให้ประชาชนอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เพราะรัฐมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ชัย ราชวัตร ได้นำมาเขียนเป็นภาพการ์ตูนติดต่อกันหลายวัน ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เดือนกันยายน 2518 เพื่อเป็นการย้ำให้เห็นถึงการใช้อำนาจของรัฐกระทำต่อสังคม

2. การรื้อฟื้นการเมืองในรัฐบาลชุดที่ 5 ของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งมีจุดต่อเนื่องจากรัฐบาลชุดที่ 4 คือ หลังจากการเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน 2519 พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเสียงข้างมากในการเลือกตั้ง จึงเป็นแกนหลักในการจัดตั้งรัฐบาล เป็นรัฐบาลผสม 4 พรรค เข้ามาบริหารประเทศ โดยมีระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน 2519 ถึงวันที่ 24 กันยายน 2519 รวมเป็นระยะเวลา 5 เดือนโดยประมาณ และในช่วงนี้ มีแนวความคิดที่ได้กำหนดไว้ในการศึกษาดังนี้คือ

1. แนวความคิดที่เกี่ยวกับสังคม มีภาพการรื้อฟื้นที่สะท้อนแนวความคิดดังกล่าว จำนวน 6 ภาพ (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวกหน้า 414) ซึ่งเป็นแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมของประเทศโดยรวม แยกเป็น

1.1 กติกาของสังคม ในช่วงนี้มีภาพการรื้อฟื้นที่สะท้อนแนวความคิดดังกล่าวเพียง 2 ภาพ เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรับน้องใหม่ของนักเรียน นักศึกษา ที่นิยมใช้ความรุนแรงแก่รุ่นน้อง และกรณีนักเรียนอาชีวะปาระเบิดใส่กัน ทำให้มีผู้บาดเจ็บ และเสียชีวิตเป็นประจำ ซึ่งเป็นการละเมิดกติกาของเยาวชน ซึ่งกำลังเป็นแฟชั่นในช่วงนี้ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 14, 15 มิ.ย. 19)

1.2 สภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นในช่วงนี้และความไม่สามารถของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีภาพที่สะท้อนแนวความคิดดังกล่าวเพียง 1 ภาพ ตีพิมพ์ลงวันที่ 12 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "ไม่นานเกินรอ" ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงค่าครองชีพที่สูงขึ้น (ดูภาคผนวกหน้า 331)

1.3 ความมั่นคง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่คนในสังคมพึงมีพึงได้ในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งในช่วงนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจี้ ปล้น ที่เกิดขึ้นเป็นประจำจนทำให้คนในสังคมขาดสวัสดิภาพในการดำรงชีวิต (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 23 มิ.ย. 19/ 8 ก.ค. 19/ 16 ส.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 23 มิ.ย. 19 ชื่อภาพ "คู่มารมีรัฐมนตรีวันนี้" เป็นภาพที่สะท้อน เปรียบเทียบให้เห็นว่า บุคคลในระดับรัฐมนตรียังหาความปลอดภัยในชีวิตไม่ได้ ภาพวันที่ 16 ส.ค. 19 เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่ภรรยารัฐมนตรีถูกจี้ชิงทรัพย์ ซึ่งภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสวัสดิภาพของคนในสังคมที่เกือบจะไม่มีเลย (ดูภาคผนวกหน้า 331)

2. แนวความคิดที่เกี่ยวกับรัฐ ในช่วงนี้มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐ จำนวน 124 ภาพ (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวกหน้า 414) ซึ่งแยกเป็น

2.1 ระบบ เป็นแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและการดำเนินงานของสถาบันและองค์กรภายในระบบการเมือง ซึ่งมีดังนี้

2.1.2 ระบบราชการ ซึ่งในช่วงนี้ มีภาพที่เกี่ยวข้องกับระบบราชการเพียง 1 ภาพ เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงการคอร์รับชั่น เป็นภาพวันที่ 6 ก.ค.19 ชื่อภาพ "ข้าราชการอย่างนี้แหละที่ทำให้ลาวเป็นคอมมิวนิสต์อย่างรวดเร็ว!" สืบเนื่องมาจากการคอร์รับชั่นของทางราชการ กรณีที่สหรัฐอเมริกาให้เงินช่วยเหลือลาวอพยพในไทย (ดูภาคผนวกหน้า 332)

2.1.2 ระบบรัฐสภา เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับบทบาทและการดำเนินงานขององค์กรรัฐสภา ซึ่งในช่วงนี้ ไม่มีแนวความคิดดังกล่าวสะท้อนผ่านทางการ์ตูนการเมืองของชัย ราชวัตรเลย

2.1.3 ระบบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับบทบาทและการดำเนินงานขององค์กรพรรคการเมือง ในระบบการเมืองไทย ในช่วงนี้มีจำนวน 3 ภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตยทั้งหมด (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 22 พ.ค.19/10, 18 มิ.ย.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 18 มิ.ย.19 ชื่อภาพ "ไม่มี ไม่มีการแย่งตำแหน่ง ไม่มีการแตกแยก" สืบเนื่องมาจากการแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตย และภาพวันที่ 10 มิ.ย.19 เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นที่แตกต่างระหว่างสมาชิกพรรคประชาธิปไตยในประเด็นที่เกี่ยวกับการถอนค่ายรามสูร (ดูภาคผนวกหน้า 332, 333)

2.3 รัฐบาล เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับบทบาทและการดำเนินงานของรัฐบาล ตลอดจนวิธีการในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยศึกษาว่ามีลักษณะอย่างไร ส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มใหญ่อย่างไร ตลอดจนแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งในช่วงนี้มีแนวความคิดที่เกี่ยวกับรัฐบาลที่สะท้อนผ่านการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร จำนวน 14 ภาพ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ

- แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวกับเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งได้เกิดความขัดแย้งขึ้นในพรรคร่วมรัฐบาลในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เช่น การจัดสรรงบประมาณให้แก่กระทรวง โดยต้องตัดทอนงบบางส่วนออก ซึ่งทำให้รัฐมนตรีกระทรวงที่ถูกตัดทอนงบประมาณ เกิดความไม่พอใจ การเกิดการขัดแย้งกับพรรคธรรมสังคม ซึ่งไม่ยอมยกมือสนับสนุนในการขออนุมัติตั้งคณะกรรมการปป.

ของพรรคประชาธิปัตย์ หรือความขัดแย้งซึ่งเกิดจากการมีนโยบายที่แตกต่างกันภายในพรรคร่วมรัฐบาล (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 15 พ.ค. 19/3 มิ.ย. 19/24 ก.ค. 19/3, 4, 13, 16 ส.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 15 พ.ค. 19 ชื่อภาพ "นโยบายใกล้เคียงกัน!" เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวกับความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในพรรคร่วมรัฐบาล ภาพวันที่ 3 มิ.ย. 19 ชื่อภาพ "ผัดใจกันก็ตอนนี้แหละ" เป็นภาพที่ล้อเนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณ แจกจ่ายให้แก่กระทรวง และภาพวันที่ 13 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "คนไหนนายก?" เป็นภาพที่ล้อเนื่องมาจากการที่จอมพลถนอม กิตติขจร ขอเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นที่แตกต่างกันภายในพรรคร่วมรัฐบาล (ดูภาคผนวกหน้า 333, 334)

- แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับนโยบายในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของรัฐบาลและการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ซึ่งในช่วงนี้ มีการดำเนินงานที่สำคัญได้แก่ การออก พ.ร.บ. แจ่งทรัพย์สินของนักรการเมือง การขึ้นราคามือ การอนุมัติซื้อเรือรบอิตาลี 3 ลำ การออกคำสั่งให้อธิบดีกรมตำรวจปราบโจรผู้ร้ายให้ได้ภายใน 90 วัน มิฉะนั้นจะถูกปลดออก (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 14 พ.ค. 19/25 มิ.ย. 19/1, 22 ก.ค. 19/3, 16 ก.ย. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 14 พ.ค. 19 ชื่อภาพ "ไม่เสียงโวย!" เป็นภาพที่ล้อเนื่องมาจากการออกพ.ร.บ. แจ่งทรัพย์สินนักรการเมือง ภาพวันที่ 25 มิ.ย. 19 ชื่อภาพ "ชำระให้สะอาดจึงอยู่ด้วยกันได้" เป็นการออกคำสั่งให้กรมตำรวจปราบโจรผู้ร้ายให้ได้ภายใน 90 วัน และภาพวันที่ 16 ก.ย. 19 ชื่อภาพ "ตามล้วง ตามควัก" เป็นภาพที่ล้อเนื่องมาจากการประกาศขึ้นราคามือของรัฐบาล (ดูภาคผนวกหน้า 335, 336)

แนวความคิดหลักในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลที่สะท้อนผ่านทางการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร ในช่วงนี้ได้แก่ แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาล ที่ล้อเนื่องมาจาก ความขัดแย้งและความแตกแยกภายในพรรคร่วมรัฐบาล ที่มีสาเหตุมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น

2.4 ผู้นำทางการเมือง เป็นแนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้นำทางการเมืองในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งมีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดในเรื่องนี้จำนวน 105 ภาพ โดยมีแนวความคิดต่อผู้นำทางการเมืองดังนี้คือ

- แนวความคิดที่มีต่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีภาพล้อจำนวน 40 ภาพ และมีประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ

1) การเผชิญกับปัญหา เหตุการณ์หรือวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ มีดังนี้คือ เกิดการเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาถอนค่ายรามสูรและฐานเรด้า ที่จังหวัดอุบลราชธานีออกไปจากประเทศไทย ในเรื่องนี้ นายกษ มีแนวความคิดที่จะให้ถอนเช่นกัน แต่ต้องการให้คงเครื่องมือบางอย่างไว้ เช่น เรด้า โดยอ้างว่า เพื่อเป็นประโยชน์แก่กองทัพบางประการ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 26, 29, 21 พ.ค. 19/6 มิ.ย. 19) ซึ่งในประเด็นนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้วิจารณ์นายกษ ว่า จะเอาทุกอย่างโดยไม่คำนึงว่า สิ่งที่ต้องการนั้นจะมีประโยชน์แก่กองทัพแค่ไหน เหมือนพวกเจ๊กที่มีอาชีพซื้อขายขวด ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องให้ถอนค่ายรามสูรนั้น เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ ซึ่งนายกรัฐมนตรีต้องเผชิญในช่วงนี้ ตัวอย่างจากภาพวันที่ 26 พ.ค. 19 ชื่อภาพ "พ่อส่งกระจก มั่งหรือเปล่าที่อยากได้วิทยุ" เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงความต้องการที่จะคงเรด้าไว้ในประเทศไทย ภาพวันที่ 6 มิ.ย. 19 เป็นภาพล้อที่สืบเนื่องมาจากวิจารณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าเหมือนพวกเจ๊กซื้อขวด (ดูภาคผนวกหน้า 336, 337)

วิกฤตการณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่ การลักลอบกลับเข้าประเทศไทยของจอมพล ประภาส จารุเสถียร และการกลับเข้ามาบวชของ จอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งก่อให้เกิดการชุมนุมประท้วงเพื่อให้ขับไล่ให้จอมพลถนอมออกนอกประเทศ วิกฤตการณ์ดังกล่าว เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ในช่วงท้ายของรัฐบาลชุดนี้ ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ที่สำคัญที่สุดที่นายกษจะต้องเผชิญ และวิกฤตการณ์ดังกล่าวทำให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมลาออก เพราะไม่สามารถจัดการกับวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น อันมีผลมาจากการกลับเข้ามาบวชของจอมพลถนอมได้ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้นายกษ ต้องทำหน้าที่ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่ง (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันที่ 7, 21, 22, 27, 29, 30, 31 ส.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 7 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "มหา ความสงบ มีของฝากเล็ก ๆ น้อย ๆ มาด้วย" เป็นภาพล้อนายกษ กรณีที่จอมพลถนอมกลับเข้ามา ในประเทศไทย ภาพวันที่ 21 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "เอาจริงแล้วนะ" เป็นภาพล้อกรณีจอมพลประภาส กลับเข้ามาในประเทศไทย ภาพวันที่ 27 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "ใครจะลาออกอีก!" เป็นภาพล้อนายกษ กรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมลาออก ซึ่งทำให้นายกษ ต้องทำหน้าที่แทน และภาพวันที่ 31 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "ปากกัดตีนถีบเชียวนะนี่" เป็นภาพล้อนายกษ ที่สืบเนื่องมาจากการเป็น รัฐมนตรีถึง 3 กระทรวง ในเวลาเดียวกัน (ดูภาคผนวกหน้า 337, 338, 339)

2) การเผชิญปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมี แนวความคิดที่สะท้อนผ่านการ์ตูนการเมือง ในลักษณะของความไม่สามารถในการควบคุม ดูแล ลูกพรรคได้ ในช่วงนี้มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้แก่ การให้สัมภาษณ์ของลูกพรรคประชาธิปัตย์ โดยมี เนื้อหาที่ขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงความแตกแยกที่เกิดขึ้นภายในพรรค ตลอดจนการแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งนายกษ ได้กล่าวว่าจะสละ

ตำแหน่งดังกล่าว (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 27 พ.ค.19/4 มิ.ย.19/10, 18 ส.ค.19/10, 13 ก.ย.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 10 ส.ค.19 ชื่อภาพ "เรือล่ม 114 ศพเพราะน้ำลายท่วมเรือ" เป็นการเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วนำมาโยงกับความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ ภาพวันที่ 18 ส.ค.19 ชื่อภาพ "หยุด ด! อย่าแย้งกัน เจ้าของเดิมมาแล้ว" เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงการแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ภาพวันที่ 10 ก.ย.19 ชื่อภาพ "เหนื่อยเปล่า!" เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สามารถในการควบคุมลู่พรรคได้ ในเรื่องการห้ามมิให้มีการสัมภาษณ์ ซึ่งเปรียบเสมือนการจับปูใส่กระด้ง (ดูภาคผนวกหน้า 339,340)

3) แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย การดำเนินงานทั่ว ๆ ไป ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นการริเริ่มนโยบายต่าง ๆ เช่น การสร้างภาพพจน์ใหม่แก่กรมตำรวจ โดยการกวาดล้างสิ่งไม่ดีภายในกรมตำรวจ การมีแผนที่จะกู้เงินจากต่างชาติ 2 หมื่นล้านบาท การขึ้นราคาบุหรี่ การร่างพ.ร.บ.งบประมาณประจำปี การขัดแย้งกับผู้นำวิชาการทหารบก กรณีที่กลุ่มทหารหนุ่มเข้าพบนายกฯ การตั้งคณะกรรมการปป.ช.ฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 23, 26 เม.ย.19/1, 3, 6, 9, 17, 25 พ.ค.19/1, 12, 13, 16, 28 มิ.ย.19/2, 7, 13, 14, 27, 30 ก.ค.19/15, 19, 20 ก.ย.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 23 เม.ย.19 ชื่อภาพ "ทำความสะอาดเสียที" สืบเนื่องมาจากนโยบายในการเปลี่ยนแปลงและสร้างภาพพจน์ใหม่ให้แก่กรมตำรวจ ภาพวันที่ 1 มิ.ย.19 ชื่อภาพ "เรดำยพอจะบอกแหล่งเงินกู้ได้ไหม?" สืบเนื่องมาจากนโยบายในการกู้เงินจากต่างชาติ ภาพวันที่ 16 มิ.ย.19 ชื่อภาพ "ตายละท่าน! นายทหารอาวุโสเกณฑ์พวกมาปรับทุกข์มั่งแล้ว" สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งกับ ผบ.ทบ. กรณีกลุ่มยังเตอร์ก เข้าพบนายกฯ ภาพวันที่ 27 ก.ค.19 ชื่อภาพ "ฤาษีลุยไฟ" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการเตรียมร่างงบประมาณแผ่นดิน และภาพวันที่ 19 ก.ย.19 เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการที่รัฐบาลประกาศขึ้นราคาบุหรี่ (ดูภาคผนวกหน้า 341,342,343)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย มีภาพล้อจำนวน 18 ภาพ ลักษณะของภาพการ์ตูนที่ล้อออกมา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพประจำตัวของ นายสมัคร สุนทรเวช คือ พุดมาก โวยวาย ตีนตุ่ม ชอบให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชน โดยลักษณะของการให้สัมภาษณ์ จะเป็นการพูดโดยใช้อารมณ์และก้าวร้าว (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 20, 30, 31 พ.ค.19/4, 12, 15, 16, 26, 28, 29, 31 ก.ค.19/11, 19, 23, 26 ส.ค.19/4, 12, 14 ก.ย.19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 20 พ.ค.19 ชื่อภาพ "ป.ช.ป.ยืนหยัดเคียงข้างประชาชน" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการเข้าข้างนายทุน ภาพวันที่ 30 พ.ค.19 เป็นภาพล้อในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพุดมาก ภาพวันที่ 15 ก.ค.19 ชื่อภาพ "พอ! สมัครพอ ท่วมแล้ว" เป็นภาพล้อที่เกี่ยวข้องกับการพุดมากเช่นกัน ภาพวันที่ 4 ก.ย.19 ชื่อภาพ "วิาๆ...นิทานเรื่องเก่าอีกแล้ว" สืบเนื่องมาจากกรณีที่ไม่ว่า

จะเกิดเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นก็ตาม นายสมัคร จะต้องกล่าวว่า มีมือที่สามแทรกแซงเสมอ ภาพวันที่ 12 ก.ย. 19 เป็นภาพล้อที่เกี่ยวกับการพุดมากเช่นกัน (ดูภาคผนวกหน้า 343, 344, 345)

- แนวความคิดที่มีต่อ พลเอกทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีภาพล้อจำนวน 11 ภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เช่น การให้สัมภาษณ์ว่า จำทำหน้าที่ในการถอดระเบิดเวลาในกองทัพ ซึ่งหมายถึง การประสาน รอยร้าวและความแตกแยกที่เกิดขึ้นในกองทัพ และบุคลิกภาพประจำตัวที่สื่อผ่านภาพการ์ตูนได้แก่ การคุยโอ้อวดในเรื่องต่าง ๆ เช่น จะไม่ยอมให้ใครปฏิบัติ และการดำเนินงานที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ ชัย ราชวัตร นำมาเขียนเป็นภาพการ์ตูนคือ การซื้อกระสุนเก่าจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเงิน จำนวนมาก (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 26, 27 เม.ย. 19/2, 8, 10, 31 พ.ค. 19/21, 28 ก.ค. 19/ 1, 6, 28 ส.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 2 พ.ค. 19 เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการที่รัฐมนตรี ว่าการกระทรวงกลาโหม ให้สัมภาษณ์ว่าจะดูแลไม่ให้เกิดความแตกแยกขึ้นในกองทัพ ภาพวันที่ 8 พ.ค. 19 ชื่อภาพ "ในระเบิดยังมีระเบิด!" สืบเนื่องมาจากความไม่สามารถในการแก้ปัญหา ตามที่คุยเอาไว้ ภาพวันที่ 6 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "ใหม่แน่! สียังหมาดอยู่เลย" เป็นภาพที่สืบเนื่อง มาจากการซื้ออาวุธเก่าจากอเมริกา ภาพวันที่ 28 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "ตายเพราะปาก" เป็นภาพที่ ที่สืบเนื่องมาจากการลาออกของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งก่อนที่จะลาออก ได้ให้สัมภาษณ์ ต่าง ๆ นา ๆ ในประเด็นนี้ (ดูภาคผนวกหน้า 346, 347)

- แนวความคิดที่มีต่อ พลตรีประมาธ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ มีภาพล้อจำนวน 8 ภาพ เป็นภาพล้อในเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่นการโยกย้ายนายทหารผัด ขึ้นตอนในรัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยกในกองทัพจนถึงรัฐบาลชุดนี้ การตำหนิหนังสือพิมพ์ว่า สร้างข่าวความแตกแยกในกองทัพบก การให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ที่จอมพลถนอมกลับเข้ามาในประเทศ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 20, 28, 29 เม.ย. 19/3, 7 พ.ค. 19/21 มิ.ย. 19/23 ก.ค. 19/1 ก.ย. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 20 เม.ย. 19 ชื่อภาพ "รมต. กลาโหม?" สืบเนื่องมาจากการโยกย้ายนายทหารในรัฐบาลชุดที่แล้ว ซึ่งทำให้เกิดการ แตกแยกในกองทัพบก ภาพวันที่ 28 เม.ย. 19 ชื่อภาพ "เขาเชื่อกันแล้ว" เป็นภาพที่สืบเนื่อง มาจากการให้สัมภาษณ์ตำหนิหนังสือพิมพ์ กรณีลงว่าเกิดการแตกแยกขึ้นในกองทัพบก ภาพวันที่ 7 พ.ค. 19 เป็นภาพล้อในนามะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯ และภาพวันที่ 1 ก.ย. 19 ชื่อภาพ "ไม่เป็นไรน่า อย่าทำให้มันกระเทือนกันแล้วกัน" สืบเนื่องมาจากการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ กรณีจอมพลถนอมกลับเข้าประเทศไทย (ดูภาคผนวกหน้า 348, 349)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายธรรมณู เทียนเงิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งมี

ภาพการ์ตูนที่ล้อเลียนจำนวน 7 ภาพ เป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในฐานะผู้ว่าราชการ
กรุงเทพมหานคร เช่น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับหาบเร่ แผลงลอย ปัญหาความสกปรกของกรุงเทพฯ
ปัญหาน้ำท่วม (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 5, 17 พ.ค. 19/2 ก.ค. 19/2 ส.ค. 19/7, 8, 13 ก.ย. 19)
ตัวอย่างจากภาพวันที่ 5 พ.ค. 19 ชื่อภาพ "ถึงคราวชายอีกละซิดู!" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจาก
ฝนตก ทำให้น้ำท่วมกรุงเทพฯ ภาพวันที่ 7 ก.ย. 19 ชื่อภาพ "อาร์จะไปปะกลุ่มสิงห์หนุ่ม
ให้เห็นฝีมือ" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากข่าวที่ว่าเกิดการชกต่อยกับนายวิระ มุสิกพงษ์ ภาพวันที่
8 ก.ย. 19 ชื่อภาพ "วิธีแก้ปัญหาน้ำท่วม" สืบเนื่องมาจากการเกิดน้ำท่วมกรุงเทพฯ และแก้ปัญหา
ไม่ได้ผล (ดูภาคผนวกหน้า 350, 351)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม มีภาพล้อ
จำนวน 4 ภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ กรณีพนักงานบริษัทการบินไทยสไตรค์ ให้ขับไล่ นายทวิช
ออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการไม่ยกมือสนับสนุนพรรค
ประชาธิปัตย์กรณีของอนุมัติตั้งคณะกรรมการปปป. (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 21 มิ.ย. 19/
5, 15, 17 ส.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 5 ส.ค. 19 ชื่อภาพ "ปปป. อยู่ไหน... ช่วยด้วยย"
เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากพนักงานของบริษัทการบินไทยสไตรค์ และภาพวันที่ 15 ส.ค. 19
เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจาก การไม่สนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ในการขอตั้งคณะกรรมการ ปปป.
(ดูภาคผนวกหน้า 352)

ผู้นำทางการเมืองที่มีภาพที่สะท้อนผ่านการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร มากที่สุด
ได้แก่ นายกรัฐมนตรี คือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และประเด็นที่เกี่ยวข้องมากที่สุดได้แก่
การเผชิญกับวิกฤตการณ์ กรณีจอมพลประภาส จารุเสถียรลักลอบเข้ามาแล้วลับออกไป และกรณี
จอมพลถนอม กิตติขจรกลับเข้ามาบวช ทำให้เกิดความวุ่นวายมากมายและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหมต้องลาออก ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อ
เสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งนายชช จะต้องเผชิญและแก้ไขปัญหาลุล่วง

ผู้นำทางการเมืองที่มีภาพล้อรองจาก นายกรัฐมนตรีได้แก่ นายสมิคร สุนทรเวช ซึ่ง
ประเด็นหลักของภาพล้อ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพูดมาก โวยวาย ชอบให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชน
โดยมีลักษณะของการพูดที่ค่อนข้างจะก้าวร้าว

3. แนวความคิดว่าด้วยสัมพันธภาพระหว่างรัฐกับสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธระหว่าง 2 สิ่งดังกล่าวในประเด็นต่าง ๆ มีจำนวนภาพการ์ตูนที่สะท้อนเป็นจำนวน 12 ภาพ (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวกหน้า 414) แยกได้ดังนี้

3.1 สัมพันธภาพในด้านการมีส่วนร่วม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายบางประการของสังคมต่อรัฐ และความต้องการของรัฐที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมของสังคมบางประการด้วย ซึ่งไม่มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดดังกล่าวเลย

3.2 สัมพันธภาพในด้านการใช้อำนาจ ในประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการบีบบังคับ บีบบั่น ให้อีกฝ่ายกระทำในสิ่งที่ตนต้องการ โดยมีเงื่อนไขบางอย่าง เป็นเครื่องมือในการต่อรอง ซึ่งในช่วงนี้ ไม่มีภาพการ์ตูนที่เด่นชัดในการสะท้อนแนวความคิดดังกล่าวเลย

3.3 สัมพันธภาพในด้านการประสานประโยชน์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือซึ่งกันและกันเพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย ซึ่งในช่วงนี้ ไม่มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดดังกล่าวเลย

3.4 สัมพันธภาพในด้านความขัดแย้ง ในช่วงนี้ มีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดดังกล่าวจำนวน 11 ภาพ เป็นเหตุการณ์ของความขัดแย้งโดยทั่ว ๆ ไป เช่น ความขัดแย้งของแม่ค้าหาบเร่ที่มีต่อนโยบายในการปราบหาบเร่ของ ก.ท.ม. ความขัดแย้งที่มีต่อการทำหน้าที่ในการปกป้องสวัสดิภาพของตำรวจต่อคนในสังคม ความขัดแย้งที่เกิดจากประเด็นของค่าयरามสุร ซึ่งมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ฯลฯ (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 21 เม.ย. 19/11, 12, 13, 28 พ.ค. 19/17, 29 มิ.ย. 19/7 ก.ค. 19) 24 ก.ย. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 21 เม.ย. 19 ชื่อภาพ "ผ้ายันต์คุ้มครองพยาน" เป็นความขัดแย้งในพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการให้ความคุ้มครองพยานในคดีต่าง ๆ ภาพวันที่ 11 พ.ค. 19 ชื่อภาพ "ชีวิตทำงานหรือชีวิตเรา?" เป็นความขัดแย้งอันเนื่องมาจากนโยบายในการปราบปรามหาบเร่แผงลอย ภาพวันที่ 17 มิ.ย. 19 ชื่อภาพ "เพลงสะใจ" เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการถอนค่าयरามสุร (ดูภาคผนวกหน้า 353, 354)

4. แนวความคิดที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทั่วไป เป็นการนำเสนอข่าวในเรื่องทั่ว ๆ ไปที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ และผู้เขียนการทูตมีความต้องการที่จะนำมาสื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ โคนอาจมีการแทรกความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ลงไป หรือนำมาเปรียบเทียบกับประเด็นทางการเมืองในลักษณะของการล้อเลียน หรือเป็นการสรุปเหตุการณ์ทั่วไปประจำอาทิตย์ หรือเป็นการนำสัญลักษณ์ของบุคคลต่าง ๆ มาล้อเลียน (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 24, 30 เม.ย. 19/4, 21 พ.ค. 19/5, 14, 21 มิ.ย. 19/3, 17, 18, 25 ก.ค. 19/8, 11 ส.ค. 19/6, 24 ก.ย. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 17 ก.ค. 19 ชื่อภาพ "ยังต้องไถ่บาปอีกกี่ศพ?" เป็นการชี้ให้เห็นถึงผลเสียของข่าวลือที่เกิดขึ้น ภาพวันที่ 25 ก.ค. 19 เป็นภาพล้อเลียนนักการเมืองที่พูดมาก โดยนำคนไข้มารับเป็นประเด็นในการล้อเลียน ภาพวันที่ 6 ก.ย. 19 เป็นภาพที่ล้อเลียนบุคคลต่างๆ โดยการนำสัญลักษณ์ของบุคคลเหล่านั้นมาล้อ (ดูภาคผนวกหน้า 354, 355)

ในรัฐบาลชุดที่ 5 ซึ่งมี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีนี้ ได้มีแนวความคิดหลักที่ ชัย ราชวัตร นำมาสื่อในการ์ตูนการเมืองของเขาได้แก่ แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง และผู้นำที่มีภาพล้อเลียนมากที่สุดคือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และประเด็นที่เกี่ยวข้องมากที่สุด เป็นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากความวุ่นวายกรณีจอมพลถนอมกลับเข้ามาบวชในประเทศไทย ซึ่งประเด็นดังกล่าว ก่อให้เกิดความวุ่นวายต่างเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่นายกฯ จะต้องเผชิญและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ส่วนแนวความคิดรองที่ชัย ราชวัตร นำมาสื่อในการ์ตูนการเมืองของเขาได้แก่ แนวความคิดที่เกี่ยวกับรัฐบาล ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาท การดำเนินงานและเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลชุดนี้มากที่สุดได้แก่ แนวความคิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งมีสาเหตุมาจากความแตกแยกภายในพรรคร่วมรัฐบาล อันเนื่องมาจากความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางการเมือง เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งแต่ละพรรค มีความต้องการที่เหมือนกัน จึงเกิดปัญหาในเรื่องของการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางการเมืองดังกล่าว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. การรื้อถอนการเมืองในรัฐบาลชุดที่ 6 ของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มีจุดต่อเนื่องจากรัฐบาลชุดที่ 5 คือ หลังจากเกิดแรงกดดันทางการเมืองกรณีที่เกิดจอมพลถนอม กิตติขจร กลับเข้ามาบวชในประเทศไทย และการลาออกของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทำให้นายกรัฐมนตรีลาออกในวันที่ 24 กันยายน 2519 และมีการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นมาบริหารประเทศ ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 25 กันยายน 2519 ถึงวันที่ 9 ตุลาคม 2519 รวมระยะเวลาเพียง 7 วัน เพราะมีการยึดอำนาจโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งมีพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะ และในช่วงนี้ ชัย ราชวัตร ได้วาดภาพการรื้อถอนการเมืองไว้เพียง 6 ภาพเท่านั้น ซึ่งแนวความคิดส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง สามารถแยกได้ดังนี้

- แนวความคิดที่มีต่อ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการลาออกจากตำแหน่งนายกฯ ในรัฐบาลชุดก่อน และการเผชิญกับปัญหากรณีเกิดจอมพลถนอมกลับเข้ามาในประเทศไทยและไม่ยอมกลับออกไป (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 25, 27 ก.ย. 19/4 ต.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 25 ก.ย. 19 ชื่อภาพ "ขอให้อายุวรรณ โสสุขพลัง" เป็นภาพที่สืบเนื่องมาจากการลาออกจากตำแหน่งในรัฐบาลชุดก่อน และภาพวันที่ 4 ต.ค. 19 เป็นภาพล้อที่เกี่ยวข้องกับวิธีการของนายกรัฐมนตรีในการขับไล่จอมพลถนอมให้ออกนอกประเทศ (ดูภาคผนวกหน้า 356)

- แนวความคิดที่มีต่อ นายสมัคร สุนทรเวช เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการถูกโยกย้ายตำแหน่งจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ให้ไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจต่อการโยกย้ายดังกล่าว โดยลักษณะของภาพล้อ สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพประจำตัวของเขามาก (ดูหนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันที่ 3, 4 ต.ค. 19) ตัวอย่างจากภาพวันที่ 3 ต.ค. 19 เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นแนวความคิดดังกล่าว (ดูภาคผนวกหน้า 356)

เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้ มีระยะเวลาที่เข้ามาปกครองประเทศสั้นมาก ภาพการรื้อถอนการเมืองมีน้อยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีแนวความคิดหลักที่สะท้อนผ่านการ์ตูนการเมืองออกมา คือ แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นปัญหาของผู้นำฯ ที่ต้องเผชิญในช่วงเวลาหนึ่ง

สรุปแนวความคิดหลักและรองที่สะท้อนผ่านการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร ตามช่วงรัฐบาล

เนื่องจากการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร ที่ผู้วิจัยสามารถค้นคว้ามาได้ เริ่มต้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2518 จนหมดช่วงการศึกษาของผู้วิจัย ดังนั้นจุดเริ่มต้นในการศึกษาการ์ตูนการเมืองของ ชัย ราชวัตร จึงเริ่มที่รัฐบาลชุดที่ 4, 5 และ 6 ตามลำดับ ซึ่งมีระยะเวลาเพียง 3 ช่วงรัฐบาลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาการ์ตูนการเมืองดังกล่าว สามารถสรุปแนวความคิดหลักและรองได้ดังนี้

รัฐบาลชุดที่ 4 ซึ่งมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เริ่มวิเคราะห้จากวันที่ 21 กรกฎาคม 2518 ถึงวันที่ 19 เมษายน 2519 รวมระยะเวลา 9 เดือนโดยประมาณ ซึ่งชัย ราชวัตร ได้วาดภาพการ์ตูนโดยมีแนวความคิดหลักและรองดังนี้

1. แนวความคิดหลัก ได้แก่ แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง ซึ่งผู้นำที่มีภาพล้อมากที่สุดได้แก่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องมากที่สุด คือ การนำร่าง พ.ร.บ.รักษาความปลอดภัยแห่งชาติมาบังคับใช้ ซึ่งพ.ร.บ.ดังกล่าวเป็นการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการจัดการกับสิ่งที่เห็นว่าเป็นภัยแก่ความมั่นคงของชาติอย่างกว้างขวาง ซึ่งประเด็นดังกล่าวอาจนำไปสู่การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจดังกล่าว ลักษณะของภาพล้อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นการชี้ให้เห็นถึงบุคลิกภาพที่เป็นเผด็จการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวาดภาพล้อเลียนในลักษณะของฮิตเลอร์ เป็นต้น

2. แนวความคิดรอง ได้แก่ แนวความคิดว่าด้วยสัมพันธภาพระหว่างรัฐกับสังคมในด้านการใช้อำนาจ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจของรัฐกระทำต่อสังคม โดยมีภาพการ์ตูนที่สะท้อนแนวความคิดในส่วนนี้ได้แก่ การนำร่าง พ.ร.บ.รักษาความปลอดภัยแห่งชาติมาบังคับใช้ ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่บางคนใช้อำนาจดังกล่าวอย่างไม่เป็นธรรม โดยไม่มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในการกับกุมผู้ต้องหาอย่างถูกต้อง มีการยึดเยียดข้อหาบางประการให้เป็นข้อหาที่เกี่ยวกับความมั่นคง ซึ่งเป็นการใช้อำนาจของรัฐกระทำต่อสังคมอย่างไม่เป็นธรรม

รัฐบาลชุดที่ 5 ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ระยะเวลาที่เข้ามาปกครองประเทศ ตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน 2519 ถึงวันที่ 24 กันยายน 2519 รวมระยะเวลา 5 เดือนโดยประมาณ และชัย ราชวัตร ได้วาดภาพการ์ตูนการเมืองซึ่งมีแนวความคิดหลักและรองดังนี้

1. แนวความคิดหลัก ได้แก่ แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการเมือง และผู้นำที่มีภาพล่อมากที่สุดได้แก่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และประเด็นที่เกี่ยวข้องได้แก่ การเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญ คือ การกลับเข้ามาในประเทศไทยของจอมพลถนอม ซึ่งก่อให้เกิดการต่อต้าน การชุมนุมประท้วงเพื่อขับไล่ และเกิดความวุ่นวายอื่น ๆ ตามมาอย่างมากมาย ซึ่งนายกฯ ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ดังกล่าวได้ และไม่สามารถทนการบีบบังคับและแรงกดดันต่าง ๆ จึงต้องลาออก

2. แนวความคิดรอง ได้แก่ แนวความคิดที่เกี่ยวกับรัฐบาล และประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัญหาในเรื่องความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาล ซึ่งเกิดจากความแตกแยกภายในพรรคร่วมรัฐบาล ทำให้ปัญหาหลักของรัฐบาลชุดนี้อยู่ที่การไร้เสถียรภาพอย่างสิ้นเชิง

รัฐบาลชุดที่ 6 ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ระยะเวลาที่เข้ามาปกครองประเทศตั้งแต่วันที่ 25 กันยายน 2519 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 รวมระยะเวลา 7 วัน ซึ่งแนวความคิดหลัก ได้แก่ แนวความคิดที่เกี่ยวกับผู้นำทางการเมือง และประเด็นปัญหาที่นายกฯ ต้องเผชิญในช่วงนี้ได้แก่ การกลับเข้ามาของจอมพลถนอม ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความวุ่นวายที่นายกฯ เผชิญ ลักษณะของภาพการ์ตูนที่สื่อ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว

ศูนย์วิทย์ทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย